

Percepció i actituds vers el gènere i la violència de gènere en l'alumnat universitari mexicà de treball social

Perception and attitudes towards gender and gender-based violence among mexican university students of Social Work

Luis Manuel Rodríguez Otero¹

ORCID: 0000-0002-1748-9303

María Zúñiga Coronado²

ORCID: 0000-0002-5448-7278

Recepció: 10/06/19. Revisió: 11/07/19. Acceptació: 15/07/19

Per citar: Rodríguez Otero, L. M., i Zúñiga Coronado, M. (2019). Percepció i actituds vers el gènere i la violència de gènere en l'alumnat universitari mexicà de treball social. *Revista de Treball Social*, 216, 101-119. DOI: 10.32061/RTS2019.216.06

Resum

Aquest article presenta els resultats d'un estudi amb l'objectiu de conèixer la percepció i les actituds vers el gènere i la violència de gènere que tenen els estudiants universitaris, amb la finalitat d'aportar elements que permetin generar processos de resignificació dels constructes socials que promouen relacions asimètriques entre homes i dones. Per dur-lo a terme, es va repartir un qüestionari a 100 estudiants de la llicenciatura de Treball Social de la UNAL (Mèxic), compost per cinc escales tipus Likert que mesuren el sexisme ambivalent, els mites envers l'amor, el masclisme sexual, l'aferrament i les actituds vers la violència de gènere i les noves tecnologies que la transmeten. Els resultats mostren que existeix un nivell mitjà respecte al sexisme ambivalent i als mites sobre l'amor romàntic. Les puntuacions són baixes pel que fa al masclisme sexual i al comportament a les xarxes socials. Les actituds vers la violència presenten nivells baixos però respecte al gènere són alts. Es troben diferències significatives entre el sexisme, els mites envers l'amor, el masclisme, l'aferrament i l'ús de les noves tecnologies amb les actituds vers el gènere i la violència de gènere.

1 Docent i investigador de la Facultat de Treball Social i Desenvolupament Humà de la Universitat Autònoma de Nuevo León, Mèxic. luismaotero@yahoo.es

2 Docent i investigadora de la Facultat de Treball Social i Desenvolupament Humà de la Universitat Autònoma de Nuevo León, Mèxic

Paraules clau: Sexisme, masculisme, violència de gènere, aferrament, tecnologies.

Abstract

This article sets out the results of a study the aim of which is to gain an acquaintance of how university students perceive gender and gender-based violence along with their attitudes to them in order to offer elements that will make it possible to produce re-signification processes with regard to social constructs which encourage asymmetrical relationships between men and women. To this end, a questionnaire was handed out to 100 students reading the degree in Social Work at UNAL (Mexico). It consisted of five Likert scales that measure ambivalent sexism, myths about love, sexual machismo, attachment, attitudes towards gender-based violence and new technologies that portray gender violence. The results show that there is a medium level when it comes to ambivalent sexism and myths about romantic love. The scores are low in terms of sexual machismo and behaviour on social media. Attitudes towards violence exhibit low levels while with respect to gender they are high. There are significant differences between sexism, myths about love, machismo, attachment and use of new technologies with attitudes towards gender and gender-based violence.

Keywords: Sexism, machismo, gender violence, attachment and technologies.

Introducció

El sexisme fa referència a les actituds envers els gèneres en funció del sexe biològic de pertinença grupal, que pot ser classificat com a tradicional i ambivalent (hostil i benevolent). El sexisme engloba tant la dimensió cognitiva com l'afectiva i la conductual, i tenen com a efecte un procés de càstigs i recompenses sistemàtiques a fi de promoure la subordinació de la dona vers l'home (Rodríguez, Lameiras, Carrera i Failde, 2010). Glick i Fiske (1996) i Cárdenas, Lay, González, Calderón i Alegria (2010) assenyalen que el sexisme tradicional engloba el paternalisme dominador, la diferenciació de gènere competitiva i l'hostilitat heterosexual com a reflex d'antipatia i intolerància (obediència i submissió), materialitzades a través d'actituds plenes de prejudicis i conductes discriminatòries. El sexisme, tal com assenyalen Lameiras, Rodríguez, Carrera i Calado (2009), representa "un prejudici vers les dones, entenen-ho com una actitud d'hostilitat i aversió [...], avaluacions negatives que suposen un tractament desigual i perjudicial vers les dones, conegut avui dia com a *sexisme explícit (overt sexism)* (Benokraitis i Feagin, 1986, 1995), perquè és fàcilment detectable, visible i observable, o *vell sexisme (old-fashioned sexism)* (Swim et al., 1995), ja que s'aferra al manteniment dels rols tradicionals per a homes i dones (p. 78-79)".

El sexisme hostil, al seu torn, inclou tant la negació de la discriminació com una posició antagonica a les demandes que fan les dones i una oposició a les polítiques de suport dirigides a la dona (Lameiras, Rodríguez, Carrera i Calado, 2009).

El sexisme benevolent està compost per actituds tant hostils (vinculades al sexisme tradicional) com per sentiments positius vers les dones emmascarats en formes de submissió. Com indiquen Expósito, Moya i Click (1998), està compost pel paternalisme protector, la diferenciació de gènere complementària i la intimitat heterosexual. El sexisme benevolent, doncs, representa una perspectiva subtil i encoberta que s'articula des de la dimensió social (publicolaboral) en la qual, com assenyalen Lameiras, Rodríguez, Carrera i Calado (2009, p. 80), "emparats en la suposada igualtat entre sexes, s'impedeixen les accions positives que propicien la igualtat real a l'esfera pública", però sota una idealització basada en els rols tradicionals d'esposes i mares i en els objectes romàntics:

El sexisme hostil atribueix a les dones característiques negatives, mentre que en el sexisme benevolent s'ofereixen característiques per les quals són valorades, característiques especialment vinculades a la seva capacitat reproductiva i maternal. En definitiva, s'ofereix una visió estereotipada de la dona, tant en el seu to més hostil, avaluada negativament com a "inferior", com en el seu to més benevolent, avaluada positivament com a "diferent", però supeditada a determinades "funcions", com ara les de mare i esposa. A més a més, el sexisme benevolent contribueix al sexisme hostil perquè permet que els homes sexistes siguin els benefactors de les dones i disculpin la seva hostilitat només davant d'aquelles que s'ho mereixin, és a dir, aquelles que s'adaptin als estereotips del seu gènere i que compleixin correctament els seus rols de bones esposes i mares, sense traspasar els

límits d'aquestes funcions. Aquest sexisme benevolent suscita conductes prosocials d'ajuda o protecció envers les dones (Lameira, Rodríguez, Carrera i Calado, 2009, p. 81).

S'observa, per tant, que la sexualitat es fonamenta com a mitjà de dicotomització del gènere d'acord amb criteris biològics i amb l'assignació de les funcions productives i reproductives. En aquest sentit, autors com Langarita (2016) i Fonseca i Quintero (2009) assenyalen que tant la noció de *gènere* com la de *sexualitat* són construccions socials que, en entorns heterosexistes, promouen un sistema jeràrquic de dominació masculina i invisibilització de les sexualitats perifèriques (*queer*). Això es produeix en un context en què s'utilitzen com a mitjans l'androcentrisme, la cis-normativitat, la LGTBI-fòbia, el racisme i el classisme de la ciència, on la biopolítica és el mitjà a través del qual es produeix la normalització de les identitats i de la sexualitat, i es produeix mitjançant la noció del sexe com a agent de control i forma de dominació del capitalisme, que implementa en la societat subjectivitats percebudes com a descripcions de la realitat (Coll Planas i Missé, 2015).

Com a producte del patriarcat, també sorgeix un concepte íntimament lligat al sexisme: el masclisme, que fa referència a la visió manifesta en homes i dones, a través de creences, actituds i conductes, que consideren la superioritat dels homes respecte de les dones en espais culturalment identificats amb l'home. El masclisme es pot manifestar de forma radical o a través de micromasclismes, és a dir, formes de violència i abús quotidià subtils o suaus, gairebé imperceptibles, vinculats a l'educació social, a fi de controlar la dona (Díaz, Rosas i González, 2010). Altres construccions socials vinculades al gènere, al matrimoni i a la sexualitat són les que fan referència a l'amor. Depenen del moment històric i es caracteritzen per estar formades per tres components (intimitat, passió i compromís). Segons com es combinin, donen peu a tipologies diferents: simpatia, enamorament, només compromís, amor romàntic, amor de companys, amor boig i amor complet. L'amor romàntic té les arrels a la Provença medieval dels trobadors i es caracteritza per la idealització de l'amor, com a intimitat i passió, en un context en què no existeix el compromís i la continuïtat temporal n'és dubtosa. Aquest ideal es perpetua a través de diferents mites basats en idees sobre un amor exclusiu, en l'aparellament, la fidelitat, l'heteronormativitat, la monogàmia i en qüestions religioses que doten d'una visió positiva la gelosia, l'equivalència, el lliure albir, la passió eterna, el matrimoni i l'omnipotència (Bosch et al., 2007; Rodríguez i Treviño, 2016), i serveixen com a caldo de cultiu per a la submissió de la dona vers l'home, així com per justificar i perpetuar la violència de gènere, especialment entre joves (Mujeres, 2014; Castro, Lameiras i Carrera, 2015).

Tal com assenyalen Márquez, Rivera i Reyes (2009, p. 10), una de les formes a través de les quals es pot analitzar una relació de parella és en funció de l'aferrament, que fa referència a "la forma o dinàmica en què els éssers humans generen, al llarg de la seva història de vida, un patró de llaços efectius i formes d'interacció amb la resta i, de manera especial,

amb aquells més significatius". L'aferrament s'associa a un model de treball en forma d'autoesquema i també cap als altres. Pel que fa a l'esquema de l'altra persona (inclosa la parella) hi ha diverses classificacions; no obstant això, Ojeda (2003) assenyala que la més estesa és la que diferencia entre l'aferrament segur, l'ansiós i l'aferrament per evitació. El primer tipus d'aferrament fa referència al reconeixement de l'altra persona com una base per regular de forma segura tant l'ansietat com l'angoixa davant d'estímuls o situacions estressants. L'aferrament ansiós és aquell en què les preocupacions afectives es basen en la percepció (real o no) de sentiments de rebuig o abandó de l'altra persona, i es produeix una excessiva sobreprotecció o dependència i inestabilitat en les relacions. L'aferrament per evitació es relaciona amb persones que no identifiquen els altres com a font de comoditat o seguretat de regulació davant l'estrès, i per això l'eviten o la ignoren (Pinto-Cortez, Beyzaga, Cantero, Oviedo i Vergara, 2018; Chaves, Caballero-Gascón, Ceccato, Morell-Mengual i Gil-Llario, 2018; Márquez, Rivera i Reyes, 2009). Tal com assenyalen autors com Barroso (2014) i Lucariello (2012), l'estil d'aferrament adult té una gran influència en les dinàmiques de parella i en la satisfacció de les relacions. Així, les persones amb més seguretat en l'aferrament es caracteritzen per manifestar nivells més alts de respecte, comunicació, confiança, control sobre els sentiments negatius, suport i atenció a les claus positives de la relació. Les persones amb aferrament insegur i ansiós es caracteritzen per tenir menys conductes de cura cap a l'altre, expectatives més negatives de suport de la parella, i menys compromís i satisfacció sentimental. També hi ha nivells més alts de gelosia, obsessió, atracció sexual extrema, preocupació obsessiva i dependència emocional. En canvi, l'aferrament per evitació es distingeix per la por a la proximitat, els alts i baixos emocionals i per manifestar trets de gelosia, obsessió, atracció sexual extrema, i menys consens, cohesió, expressió emocional i avinença. El tipus d'aferrament representa una variable o un factor afavoridor o protector (depenent del tipus que sigui) en l'existència de l'ús de la violència com un mitjà de resolució de conflictes que poden esdevenir en una relació de parella (Lucariello, 2012).

Aquest conjunt d'elements són determinants pel que fa al fenomen de la *violència de gènere*, és a dir, la violència que es produeix de l'home vers la dona en una relació afectivosexual i que s'inclou com una subtipologia de la violència domèstica. Aquí, el gènere i la sexualitat són determinants en la violència directa, estructural o cultural basada en les relacions de gènere dins d'un context masclista i patriarcal. Aquesta violència pot agafar diverses formes a l'hora de materialitzar-se, que comprenen des de la subtileza (aquelles que solen passar més inadvertides) fins a les més hostils i alarmants, com la violència física, psicològica, sexual, econòmica, etc. (Gorjón, 2010; Rodríguez i Treviño, 2016; Espinar i Mateo, 2007; Bosch et al., 2007). En aquest sentit, com assenyalen Suriá, Rosser i Villegas-Castrillo (2014), i Boira, Cancer, Bouzón i Cebrián (2018), les noves tecnologies són un mitjà a través del qual aquest tipus de violència pot agafar forma, així com es pot perpetuar el masclisme, el sexisme o els mites de l'amor, i pot servir com a mitjà de reproducció del sistema patriarcal. Les noves

tecnologies han canviat, especialment en els joves, la vida quotidiana i relacional de les persones i, per tant, també de les parelles.

Com assenyalen García-Sánchez, Guevara-Martínez, Rojas-Solís, Peña-Cárdenas i Cruz (2017), les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) han influït de forma notòria en les relacions de parella i han possibilitat la interacció real i iniciar, mantenir o acabar vincles afectius virtuals. No obstant això, posen de manifest que, si se'n fa un ús inadequat, poden afavorir conductes violentes (ciberviolència de parella), especialment si es fan servir per controlar i agredir; d'aquesta manera, converteixen aquest fenomen en un problema de salut pública. En aquest sentit, Castillo, Caldera i Delgado (2014) assenyalen que el perfil tant de víctimes com d'agressors la majoria d'estudis l'associen a les dones, especialment amb més prevalença pel que fa a joves.

Justificació

Segons l'Organització Mundial de la Salut (2017), la violència de gènere representa un problema greu de salut pública que comporta conseqüències en la salut física, mental, sexual i reproductiva, i representa una violació dels drets humans vers les dones. Aquesta entitat determina que un 30% de les dones reconeixen haver patit violència física o sexual per part d'una parella al llarg de la vida. Així mateix, indica que el 38% dels assassinats de dones són producte d'aquest tipus de violència.

Prenent en consideració el context mexicà, l'Institut Nacional d'Estadística i Geografia INEGI (2018) assenyalen que la violència de gènere representa una problemàtica especialment profunda a la societat mexicana, que supera el 40% de les dones a partir dels 15 anys, i les més freqüents són la violència emocional i l'econòmica:

La violència de la parella és més habitual entre les dones que estan o han estat casades o amb algun tipus d'unió. Es calcula que per cada 100 dones de 15 anys o més que han tingut parella o marit, 42 de les casades i 59 de les separades, divorciades i viudes han viscut situacions de violència emocional, econòmica, física o sexual durant l'actual o la seva última relació (INEGI, 2018, p. 2).

En el cas de l'estat de Nuevo León, la prevalença de la violència de gènere és del 32,2%, i la severitat de la violència de parella al llarg de la relació en el 25,8% és lleu, en el 18,6% moderada, en el 37,5% és severa i en el 18,1% és molt severa (INEGI, 2018).

Aquestes dades justifiquen la necessitat de les polítiques de gènere que actualment hi ha a Mèxic i a l'estat de Nuevo León. D'aquesta manera, l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (2017) assenyalen que el Pla Nacional de Desenvolupament 2013-2018 i el Programa Nacional per a la Igualtat d'Oportunitats i No Discriminació contra les Dones (Proigualtat) del qual és subjacent, es presenta com un mitjà de prevenció i acció que comença a donar resultats positius. Així

mateix, la Unitat d'Igualtat de Gènere es gesta com un mitjà per promoure la institucionalització de la perspectiva i la transversalitat de gènere (Unitat d'Igualtat de Gènere, 2018) i legislativament s'han forjat diferents normatives específiques, com la Llei general per a la igualtat entre dones i homes, de 2006, o la Llei general d'accés de les dones a una vida lliure de violència, de 2007, a la República Mexicana, així com les lleis respectives a l'estat de Nuevo León. Sota aquest marc jurídic, la Universitat Autònoma de Nuevo León crea la Unitat d'Igualtat de Gènere (UNIGÉNERO) i el Programa d'Igualtat de Gènere en col·laboració amb l'Institut Estatal de les Dones del Govern de l'Estat (UNIGÉNERO, 2013).

Quant al treball social, s'ha de dir que el gènere sempre ha estat present a la professió per una doble casuística. Per una banda, per la seva feminització, producte de la identificació del treball social com una feina associada a la funció reproductiva. També a causa de l'existència d'intervencions dirigides a les dones com a objecte del treball social, la qual cosa s'evidencia en l'existència de models d'intervenció específics. Però també en la identificació de la dona com a mediadora tradicional dels assumptes familiars davant de l'administració i dels serveis socials (Báñez, 1997; Brioso, Barrera i Malagón, 2012; Viscarret, 2014). Així mateix, la violència de gènere s'identifica com un camp o una especialització del treball social que té un paper fonamental en l'acció professional, així com en la seva prevenció (Moix, 2006).

És per a això que es planteja una investigació quantitativa en el context de Nuevo León amb l'objectiu general de conèixer la percepció i les actituds que tenen els estudiants de treball social d'una universitat pública mexicana sobre el gènere i la violència de gènere. Per dur-ho a terme, es proposen els objectius específics següents: 1) analitzar el nivell de sexisme hostil i benevolent i de masclisme sexual que posseeix l'alumnat de Treball Social de la UANL; 2) calcular el grau d'interiorització de mites sobre l'amor romàntic en l'alumnat; 3) indagar el tipus d'aferrament per evitació, ansiós i segur en l'alumnat; 4) identificar les actituds de rebuig i tolerància de l'alumnat vers la violència de gènere; 5) indicar l'ús que fa l'alumnat de treball social de la UANL de les noves tecnologies per transmetre la violència de gènere, i 6) analitzar la relació que hi ha entre els nivells de sexisme hostil i benevolent, masclisme sexual, interiorització de mites de l'amor romàntic, aferrament, actituds vers la violència de gènere i ús de les noves tecnologies per transmetre la violència de gènere, així com analitzar si el nivell d'instrucció de l'alumnat i la seva situació sentimental són determinants.

Metodologia

Aquesta investigació està basada en una metodologia quantitativa a través d'un disseny no experimental, transversal i descriptiu, i un mostreig no probabilístic per quotes orientat a la identificació en una població determinada.

La mostra va quedar conformada per 100 estudiants de la Facultat de Treball Social i Desenvolupament Humà de la Universitat Autònoma de Nuevo León, i se'n van agafar 25 de cada semestre analitzat (25 de 2n, 25 de 4t, 25 de 6è i 25 de 8è). D'aquests, 98 eren dones i 2 homes, amb edats compreses entre els 18 i els 26 anys, amb una mitjana d'edat de 20,83. El 90% s'identifica com a heterosexual, el 3% com a bisexual, el 2% com a homosexual i el 5% no ho sap o no contesta. Així mateix, 85 alumnes assenyalen que tenen creences religioses enfront dels 14 que indiquen que no i l'1% que no contesta. També s'observa que 55 participants tenen parella en el moment de contestar el qüestionari, 35 no en tenen però abans n'havien tingut, 8 no han tingut mai parella i 2 no contesten aquesta pregunta.

Com a instrument de recollida de dades, es va fer servir un qüestionari autoadministrat compost per unes preguntes sociodemogràfiques, l'Escala de Sexisme Ambivalent (ASI), de Glick i Fiske (1996), adaptada al castellà per Cárdenas, Lay, González, Calderón i Alegria (2010), amb 22 ítems; l'Escala de Mites envers l'Amor (EMA), de Bosch i altres (2007), composta de 10 preguntes; l'Escala de Masclisme Sexual (EMS), de 12 ítems, de Díaz, Rosas i González (2010); l'Escala d'Aferrament (EA), de Márquez, Rivera i Reyes (2009), construïda per 21 ítems; l'Escala d'Actituds vers la Violència de Gènere (ACVG), de Mateos (2011), composta per 20 qüestions, i els 41 reactius del Qüestionari sobre les noves tecnologies per transmetre la violència de gènere (CNTTVG), de Suriá, Rosser i Villegas-Castrillo (2014). Totes estaven en format Likert de l'1 al 5, considerant les puntuacions més altes com a menys positives.

L'anàlisi realitzada va consistir, en un primer lloc, a calcular els nivells de sexisme ambivalent (ASI) total, hostil i benevolent, d'interiorització de mites vers l'amor (EMA), de tipus d'aferrament (EA per evitació, EA ansiós i EA segur), de nivell de masclisme sexual (EMS), d'actituds vers la violència de gènere (ACVG) i d'ús de les noves tecnologies per transmetre la violència de gènere (CNTTVG ús xarxa, CNTTVG components sexisme envers ells i CNTTVG realització sexisme a la xarxa). A cada estratificació s'han expressat els resultats com a totals i com a percentatge o com a mitjanes i desviacions típiques. També es va fer servir una comparació de mitjanes en funció del semestre que cursava la mostra (considerant els semestres 2n i 4t la primera meitat, i el semestre 6è i 8è la segona meitat) i la situació sentimental ("actualment en parella" o "actualment no però abans sí") i la prova t de Student, així com una anàlisi correlacional de Pearson bivariada entre les diverses escales.

El qüestionari el van aplicar diversos docents a cada semestre. Es va presentar la investigació, i la participació de l'alumnat va ser voluntària. El qüestionari era anònim i exposava que l'objectiu que tenia estava dirigit a dur a terme una investigació. Una vegada completats els 100 qüestionaris, es van codificar amb un programa d'anàlisi de dades (SPSS v. 22) per poder analitzar-les posteriorment.

Cal destacar que aquest estudi és de tipus exploratori focalitzat en un context concret, per la qual cosa té un abast limitat i no generalitzable, però suficient per a la reflexió professional.

Resultats i discussió

Els resultats obtinguts indiquen que hi ha un nivell de sexisme ambivalent mitjà (2,17) i l'hostil és superior al benevolent. Aquests resultats són inferiors als obtinguts en la investigació prèvia que es va fer a la mateixa institució el 2016, i s'ha produït una disminució del 0,46 en el sexisme ambivalent, del 0,62 en l'hostil i del 0,3 en el benevolent (Rodríguez i Treviño, 2017). Així mateix, aquestes dades són significativament inferiors a investigacions prèvies com la de Cárdenas, Lay, González, Calderón i Alegria (2010) amb estudiants de Psicologia, Periodisme i Enginyeria de Xile; la de Rodríguez, Lameiras, Carrera i Faílde (2010) amb alumnat d'estudis secundaris d'Espanya, o la de Rodríguez i Mancinas (2017) amb alumnat mexicà de Treball Social i Desenvolupament Humà, Dret i Criminologia, Filosofia i Lletres i Comptabilitat Pública i Administració.

Quant al masclisme sexual, s'observa que les puntuacions obtingudes són baixes (1,35) i significativament inferiors a altres estudis com el de Díaz, Rosas i González (2010) contextualitzat en Monterrey amb població d'entre 17 i 76 anys. També s'evidencia un nivell més alt d'aferrament segur (4,39) que no pas d'ansios (1,95) i d'aferrament per evitació (1,66), dada que es contraposa al que van exposar Márquez, Rivera i Reyes (2009) que, en una mostra de 611 persones d'entre 18 i 71 anys de Mèxic, van identificar nivells més alts d'aferrament per evitació (4,67), seguit de l'aferrament ansios (2,29) i del segur (1,31).

Taula 1. Mitjana i desviació estàndard de les escales aplicades

	Escala	Mitjana	Desviació estàndard
ASI	Benèvol	2,0973	,67523
	Hostil	2,2507	,78495
	Total	2,1740	,63311
EMS		1,3533	,59590
EA	Per evitació	1,6618	1,12792
	Ansios	1,9513	,71640
	Segur	4,3939	,76207
	Total	2,5459	,48757
EMA		2,4545	,60819
EAVG	Violència	1,4343	,59468
	Gènere	1,2788	,60141
CNTTVG	Ús xarxa	1,9057	,55000
	Envers ells	1,4031	,62608
	Ells a la xarxa	1,1921	,60581
	Total	1,5027	,44851

Pel que fa a la interiorització dels mites sobre l'amor romàntic, s'observa que la mostra en presenta un grau mitjà (2,45) i representa un descens de 0,53 respecte d'una investigació prèvia realitzada a la mateixa institució per Rodríguez i Treviño (2016). Així mateix, aquest resultat és semblant a altres investigacions com les de Castro, Lameiras i Carrera (2015), Mujeres (2014) i Marroquí i Cervera (2014).

Quant a l'EAVG, s'observa que les actituds vers la violència són baixes (1,43) i altes respecte del gènere (1,27): aquestes dades són semblants a les identificades en la tesi de Mateos (2011) amb població adolescent a Espanya. Finalment, prenent en consideració la CNTTVG, s'aprecia que el comportament de la mostra en les xarxes socials és baix (1,90), així com la violència patida (1,40) i la violència exercida (1,19): la patida té més puntuació que l'exercida. Les tres puntuacions són menors que les identificades per Boira, Cancer, Bouzón i Cebrián (2018) en joves de l'Aragó (Espanya), especialment pel que fa a la patida.

Respecte al semestre que cursa la mostra, s'observa que l'alumnat amb més nivell d'instrucció registra nivells més baixos de sexisme benevolent, masclisme sexual i interiorització de mites de l'amor romàntic, aferrament per evitació, ansiós i segur, actituds vers la violència, comportament a les xarxes socials, i violència patida i exercida a les xarxes; així com actituds més positives respecte del gènere. D'altra banda, la mostra que assenyala que "actualment té parella" registra nivells més alts que la mostra que "ha tingut parella però que actualment no en té" de sexisme benevolent, masclisme sexual, interiorització de mites de l'amor romàntic, aferrament per evitació, ansiós i segur, actituds vers la violència, comportament a les xarxes socials, i violència patida i exercida a la xarxa; així com actituds més positives respecte del gènere. Aquestes dades són significatives en els resultats de les respectives proves t de Student realitzades (veure annex I i annex II).

Taula 2. Correlacions de Pearson entre escales aplicades

		ASI	EMS	EA	EMA	CNTTVG	EAVG Violència	EAVG Gènere
ASI	Correlació de Pearson	1	,184	,284**	,382**	,326**	,202*	,362**
	Sig. (bilateral)		,068	,005	,000	,001	,047	,000
EMS	Correlació de Pearson		1	-,011	-,164	,669**	,342**	,554**
	Sig. (bilateral)			,915	,105	,000	,001	,000
EA	Correlació de Pearson			1	,362**	,149	-,029	,048
	Sig. (bilateral)				,000	,147	,777	,642
EMA	Correlació de Pearson				1	,089	,034	-,097
	Sig. (bilateral)					,381	,739	,341
CNTTVG	Correlació de Pearson					1	,390**	,477**
	Sig. (bilateral)						,000	,000
EAVG Violència	Correlació de Pearson						1	,705**
	Sig. (bilateral)							,000
EAVG Gènere	Correlació de Pearson							1
	Sig. (bilateral)							
** La correlació és significativa en el nivell 0,01 (bilateral).								
* La correlació és significativa en el nivell 0,05 (bilateral).								

Finalment, destaca que s'identifiquen correlacions significatives bilaterals de Pearson a nivell 0,01 directament proporcionals entre l'Escala de Sexisme Ambivalent (ASI) i el tipus d'aferrament (EA), l'Escala de Mites de l'Amor (EMA), l'ús de les noves tecnologies per transmetre la violència de gènere (CNTTVG) i les actituds vers el gènere, així com a nivell 0,01 directament proporcionals entre l'Escala de Masclisme Sexual (EMS) i tant en l'ús de les noves tecnologies per transmetre la violència de gènere (CNTTVG) com en relació amb les actituds vers el gènere i la violència, així com quant a l'aferrament (EA) i l'Escala de Mites de l'Amor (EMA), l'ús de les tecnologies per transmetre la violència de gènere (CNTTVG) i les actituds vers el gènere i la violència i entre aquestes dues últimes entre si.

Conclusions

El primer objectiu de l'estudi era analitzar el nivell de sexisme hostil i benevolent i de masclisme sexual que tenen els estudiants de Treball Social. Els resultats indiquen un nivell mitjà de sexisme ambivalent. No obstant això, crida l'atenció que la puntuació en el sexisme hostil sigui més

alta que en el benevolent. Tot i que s'observa una disminució en aquest aspecte en comparació amb els resultats obtinguts en un estudi fet el 2016, continuen existint actituds de prejudicis i conductes discriminatòries en un grau gens menyspreables entre els joves. Pel que fa al masclisme sexual, els nivells que s'han registrat són baixos.

El segon objectiu era calcular el grau d'interiorització de l'amor romàntic. Les dades mostren que els estudiants en mostren un nivell mitjà, per la qual cosa es pot observar la presència d'imaginari sobre l'amor ideal, els quals es perpetuen a través de diversos mites que promouen la submissió de la dona vers l'home, així com la reproducció de la violència de gènere.

Identificar el tipus d'aferrament per evitació, ansiós o segur) en els estudiants era el tercer objectiu de l'estudi. Els resultats evidencien un nivell més alt d'aferrament segur, en comparació amb l'ansiós i l'aferrament per evitació. D'aquesta manera, es pot observar que els joves compten amb xarxes socials i llaços afectius, i que els utilitzen com a estratègia per al tractament de les emocions, com l'ansietat i l'angoixa, que resulten de situacions estressants. Si bé les puntuacions en els altres tipus d'aferraments són baixos, reflecteixen l'existència de joves que mantenen relacions de sobreprotecció excessiva o de dependència i inestabilitat a causa de l'experimentació de sentiments de rebuig o abandó (aferrament ansiós), així com joves que eviten o ignoren altres persones que ja no les consideren font de suport davant de situacions estressants (aferrament per evitació).

El quart objectiu es va enfocar a identificar les actituds de rebuig i tolerància de l'alumnat vers la violència de gènere, i en els resultats es van observar nivells baixos. Els resultats coincideixen amb el plantejament de l'objectiu 5, dirigit a indicar l'ús de les noves tecnologies per transmetre la violència de gènere, és a dir, es registren nivells baixos. Les puntuacions també són baixes pel que fa a la violència patida i la violència exercida.

L'últim objectiu era analitzar, per una banda, la relació que hi ha entre els nivells de sexisme hostil i de benevolent, de masclisme sexual, d'interiorització de mites de l'amor romàntic, d'aferrament i d'actituds vers la violència de gènere i l'ús de noves tecnologies per transmetre la violència de gènere. El càlcul estadístic mostra relacions significatives, amb nivells del 0,05 i del 0,01, entre totes aquestes variables. D'altra banda, es va analitzar si el semestre que cursen els estudiants tenia relació amb la seva situació sentimental: els resultats indiquen que es registren nivells més baixos en cadascuna de les variables estudiades com més nivell d'instrucció tenen, així com actituds més positives respecte del gènere.

En resum, l'estudi identifica elements importants que cal tenir en compte en els programes promoguts per l'Institut Estatal de les Dones i per la Unitat per a la Igualtat de Gènere de la Universitat, així com la prevalença d'actituds de prejudicis i conductes discriminatòries i d'imaginari sobre l'amor romàntic, per tal de prevenir situacions de submissió i entre els joves, així com comportaments violents. Els recursos amb què compten els estudiants, com l'aferrament segur, també és un element valuós perquè

els joves puguin comptar amb estratègies per fer front a les situacions estressants que es generen en les relacions de gènere.

Malgrat que s'identifiquen nivells baixos de rebuig i tolerància vers la violència de gènere, els resultats permeten reflexionar sobre la importància de promoure processos de resignificació sobre els constructes socials entorn de les relacions de gènere promoguts per la cultura patriarcal, durant la formació professional, amb el propòsit de construir relacions simètriques i una vida lliure de violència. És per això que promoure una reforma del pla d'estudis de la llicenciatura de Treball Social i Desenvolupament Humà de la UNAL, incorporant una matèria de Gènere i Treball Social (ahora que desenvolupar-la de forma transversal), seria necessari, d'una banda, per dotar l'alumnat de formació específica sobre les teories feministes i la perspectiva de gènere en la intervenció social; i, de l'altra, per crear un espai que inclogui tot l'alumnat en la reflexió sobre les implicacions del patriarcat i les polítiques públiques, els mitjans a través dels quals es reproduïx i la contextualització en el seu entorn.

Referències bibliogràfiques

- Báñez, T. (1997). Género y Trabajo Social. *Acciones e Investigaciones Sociales*, 6(1), 151-188. Recuperat de <https://papiro.unizar.es/ojs/index.php/ais/article/view/136>
- Barroso, O. (2014). El apego adulto: la relación de los estilos de apego desarrollados en la infancia en la elección y las dinámicas de pareja. *Revista digital de medicina psicosomática y psicoterapia*, 4(1), 1-25. Recuperat de http://www.psicociencias.com/pdf_noticias/Apego_Adulto.pdf
- Benokraitis, N. V. y Feagin, J. R. (1986). *Modern sexism*. Englewood: Prentice-Hall.
- Benokraitis, N. V. y Feagin, J. R. (1995). *Modern sexism*. Englewood: Prentice-Hall.
- Boira, S., Cancero, P., Bouzón, R. i Cebrián, J. (2018). *Violencia, lenguaje y comportamiento en redes en las relaciones de pareja de la juventud de Aragón*. Saragossa: Instituto Aragonés de la Juventud y Universidad de Saragossa. Recuperat de http://bibliotecavirtual.aragon.es/bva/i18n/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=3716326
- Bosch, E., Ferrer, M. V., García, M. E., Ramis, M. C., Mas, M. C., Navarro, C., et al. (2007). *Del mito del amor romántico a la violencia contra las mujeres en la pareja*. Madrid: Instituto de la Mujer. Recuperat de https://sistemadif.jalisco.gob.mx/cepavi/Material_didactico/Noviazgo/Modelo%20de%20amor.pdf

- Brioso, A., Barrera, E. i Malagón, J. (2012). Perspectivas de género como pieza fundamental en Trabajo Social. En *IX Congreso Estatal de Trabajo Social* (p. 341-363). Jaén: Universidad de Jaen. Recuperat de https://factra.ujaen.es/sites/centro_factra/files/uploads/Congreso/18.pdf.
- Cárdenas, M., Lay, S., González, C., Calderón, C. i Alegría, I. (2010). Inventario de sexismo ambivalente: adaptación, validación y relación con variables psicosociales. *Salud & Sociedad*, 1(2), 125-135. Recuperat de <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=439742463006>
- Castillo, R. M. V., Caldera, M. I. F. i Delgado, S. C. (2014). La violencia entre iguales en la adolescencia a través de las tecnologías de la comunicación e información. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 5(1), 227-237. Recuperat de <https://www.redalyc.org/pdf/3498/349851788024.pdf>
- Castro, Y., Lameiras, M. i Carrera, M. (2015). Amor y Sexismo: una peligrosa relación en los y las adolescentes gallegos/as. *Revista de Estudios e Investigación en Psicología y Educación*, 2(1-4), 11-14. Recuperat de <http://revistas.udc.es/index.php/reipe/article/view/reipe.2015.0.02.234>
- Chaves, I., Caballero-Gascón, L., Ceccato, R., Morell-Mengual, V. i Gil-Llario, M. (2018). La satisfacción sexual en parejas con estilos de apego seguro y ansioso. *International Journal of Developmental and Educational Psychology. Revista INFAD de Psicología*, 1(1), 53-62. Recuperat de <http://www.infad.eu/RevistaINFAD/OJS/index.php/IJODAEPA/article/view/1154>
- Coll Planas, G. i Missé, M. (2015). La identidad en disputa. Conflictos alrededor de la construcción de la transexualidad. *Papers*, 100, 32-52. Recuperat de <https://papers.uab.cat/article/view/v100-n1-coll-planas-misse>
- Díaz, C. L., Rosas, M. i González, M. (2010). Escala de machismo sexual (EMS-Sexismo-12): diseño y análisis de propiedades psicométricas. *SUMMA Psicológica UST*, 7(2), 35-44. Recuperat de <https://summapsicologica.cl/index.php/summa/article/view/121>
- Espinar, E. i Mateo, M. (2007). Violencia de Género: reflexiones conceptuales, derivaciones prácticas. *Paper*, 86, 189-201. Recuperat de <https://papers.uab.cat/article/view/v86-espinar-mateo>
- Expósito, F., Moya, M. i Click, P. (1998). Sexismo ambivalente: medición y correlatos. *Revista de Psicología Social*, 13(2), 159-169. Recuperat de <https://www.uv.es/~friasnav/LecturaCompl1.pdf>
- Fonseca, C. i Quintero, M. (2009). La Teoría Queer. La de-construcción de las sexualidades periféricas. *Sociológica*, 24(69), 43-60. Recuperat de <http://www.scielo.org.mx/pdf/soc/v24n69/v24n69a3.pdf>

- García-Sánchez, P. V., Guevara-Martínez, C., Rojas-Solis, J. L., Peña-Cárdenas, F. i Cruz, V. G. G. (2017). Apego y ciber-violencia en la pareja de adolescentes. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 2(1), 541-549. Recuperat de <https://www.redalyc.org/pdf/3498/349853220052.pdf>
- Género, U. (2018). *Política de Igualdad de Género 2013-2018*. México: SHCP.
- Glick, P. i Fiske, S. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 491-512. Recuperat de <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.470.9865&rep=rep1&type=pdf>
- Gorjón, B. (2010). *La respuesta penal frente al género. Una revisión crítica de la violencia habitual y de género* (Tesi doctotal). Universidad de Salamanca, Salamanca. Recuperat de http://perso.unifr.ch/derecho-penal/assets/files/obrasportales/op_20131008_01.pdf
- INEGI. (22 de noviembre de 2018). *Estadísticas a propósito del día internacional de la eliminación de la violencia contra la mujer (25 de noviembre) / Datos nacionales*. Recuperat de https://www.inegi.org.mx/contenidos/saladeprensa/aproposito/2018/violencia2018_Nal.pdf
- Lameiras, M., Rodríguez, Y., Carrera, M. V. i Calado, M. (2009). Del sexismo hostil al sexismo benevolente: La nueva cara del sexismo en las sociedades occidentales. *Estudios de Antropología Biológica*, 14(1), 73-89. Recuperat de <http://www.revistas.unam.mx/index.php/eab/article/view/27207>
- Langarita, J. A. (2016). Diversidad sexo-genética y trabajo social: miradas, preguntas y retos. *RTS*, 208, 9-18. Recuperat de http://www.tscat.cat/download/rts/RTS_208_cast/Diversidad_sexo_generica_y_trabajo_social_Miradas_preguntas_y_retos.pdf
- Lucariello, E. (2012). *Los tipos de amor y las dimensiones de apego en las mujeres víctimas del maltrato* (Tesi doctoral). Universidad de Extremadura, Badajoz. Recuperat de <http://dehesa.unex.es/xmlui/handle/10662/367>
- Márquez, J. F., Rivera, S. i Reyes, I. (2009). Desarrollo de una escala de estilos de apego adulto para la población mexicana. *Revista Iberoamericana de Diagnóstico y Evaluación Psicológica*, 2(28), 9-30. Recuperat de <https://www.redalyc.org/service/redalyc/downloadPdf/4596/459645444002/6>
- Marroquí, M. i Cervera, P. (2014). Interiorización de los falsos mitos del amor romántico en jóvenes. *REIDOCREA*, 3, 142-146. Recuperat de <http://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/32269/ReiDoo-Crea-Vol.3-Art.20-Marroqui-Cervera.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Mateos, A. (2011). *Necesidades socioeducativas en la adolescencia sobre la violencia de género: propuesta educativa* (Tesi doctoral). Universitat de Barcelona, Barcelona. Recuperat de https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/482088/01.AMI_1de7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Moix, M. (2006). *La práctica del Trabajo Social*. Madrid: Síntesis.
- Mujeres, F. (2014). *DETECTA 2011. Sexismo y Violencia de Género en la juventud andaluza e Impacto de su exposición en menores*. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer. Recuperat de http://www.uca.es/re-cursos/doc/unidad_igualdad/47737780_1122011112236.pdf
- OECD. (2017). *Building an Inclusive Mexico. Policies and Good Governance for Gender Equality*. París: OECD. Recuperat de <https://www.oecd.org/social/building-an-inclusive-mexico-9789264265493-en.htm>
- Ojeda, A. (2003). *Consecuencias de los estilos de apego en la pareja: prediciendo la satisfacción marital* (Tesi doctoral). UNAM, Mèxic. Recuperat de <https://repositorio.unam.mx/contenidos/68359>
- OMS. (29 de noviembre de 2017). *Violencia contra la mujer*. Recuperat de <https://www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
- Pinto-Cortez, C., Beyzaga, M., Cantero, M., Oviedo, X. i Vergara, V. (2018). Apego y psicopatología en adolescentes del Norte de Chile. *Revista de Psicología Clínica con Niños y Adolescentes*, 5(3), 23-29. Recuperat de http://www.revistapcna.com/sites/default/files/03_0.pdf
- Rodríguez, L. M. i Mancinas, S. (2017). Sexismo ambivalente en estudiantes universitarios mexicanos de la Universidad Autónoma de Nuevo León: ¿son necesarias iniciativas preventivas y educativas? *Revista Sexología y Sociedad*, 23(1), 19-26. Recuperat de <http://www.revsexologiaysociedad.sld.cu/index.php/sexologiaysociedad/article/view/609>
- Rodríguez, L. M. i Treviño, L. (2016). Violencia en pareja, amor romántico y Trabajo Social. Voces desde futuros trabajadores sociales mexicanos. *Trabajo Social Hoy*, 78, 99-130. Recuperat de <http://www.trabajo-socialhoy.com/articulo/152/violencia-en-pareja-amor-romantico-y-trabajo-social-voces-desde-futuros-trabajadores-sociales-mexicanos/>
- Rodríguez, L. M. i Treviño, L. (2017). Trabajo Social y sexismo ambivalente: actitudes del alumnado de Trabajo Social mexicano. Un análisis cuantitativo. *Trabajo Social Hoy*, 80, 45-60. Recuperat de <http://www.trabajosocialhoy.com/articulo/160/trabajo-social-y-sexismo-ambivalente-actitudes-del-alumnado-de-trabajo-social-mexicano-un-analisis-cuantitativo/>

- Rodríguez, Y., Lameiras, M., Carrera, M. i Failde, J. (2010). Evaluación de las actitudes sexistas en estudiantes españoles/as de educación secundaria obligatoria. *Psychologia. Avances de la disciplina*, 4(1), 11-24. Recuperat de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4923987>
- Suriá, R., Rosser, A. i Villegas-Castrillo, E. (2014). Validación de un cuestionario sobre las nuevas tecnologías para transmitir la violencia de género. En *XII Jornadas de redes de investigación en docencia universitaria. El reconocimiento docente: Innovar e investigar con criterios de calidad* (p. 2632-2640). Alacant: Universitat d'Alacant. Recuperat de <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/42432>
- Swim, J. K., Aikin, K. J., Hall, W. S. y Hunter, B. A. (1995). Sexism and racism: Old-fashioned and modern prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(2), 199-214.
- UNIGÉNERO. (21 de noviembre de 2013). *Unidad de Igualdad de Género en la Universidad Autónoma de Nuevo León*. Recuperat de <http://unii-genero.iinso.uanl.mx/archivos/unidad-igualdad.pdf>
- Viscarret, J. J. (2014). *Modelos y métodos de intervención en Trabajo Social*. Madrid: Alianza Editorial.

Annex I: Comparació de mitjanes i prova *t* de Student segons el semestre

Taula 3. Comparació de mitjanes segons el semestre

		Semestre	Mitjana	Desviació estàndard	Prova t (t)	Significació bilateral (p)
ASI	Benèvol	S2-S4	2,1855	,62378	1,291	,200
		S6-S8	2,0109	,71785		
	Hostil	S2-S4	2,3933	,82267	1,810	,073
		S6-S8	2,1109	,72734		
	Total	S2-S4	2,2894	,59524	1,817	,072
		S6-S8	2,0609	,65437		
EMS		S2-S4	1,4233	,65115	1,177	,242
		S6-S8	1,2833	,53240		
EA	Per evitació	S2-S4	1,6815	,73687	,169	,866
		S6-S8	1,6429	1,41311		
	Ansiós	S2-S4	1,9700	,72955	,260	,795
		S6-S8	1,9325	,70990		
	Segur	S2-S4	4,3667	,79611	-,358	,721
		S6-S8	4,4218	,73291		
	Total	S2-S4	2,5605	,45338	,291	,772
		S6-S8	2,5316	,52321		
EMA		S2-S4	2,4878	,52545	,685	,495
		S6-S8	2,4220	,42584		
EAVG	Violència	S2-S4	1,5104	,42435	-,911	,364
		S6-S8	1,6225	,74381		
	Gènere	S2-S4	1,3878	,54633	-,770	,443
		S6-S8	1,4800	,64077		
CNTTVG	Ús xarxa	S2-S4	1,9243	,58714	,336	,737
		S6-S8	1,8871	,51550		
	Envers ells	S2-S4	1,4969	,59325	1,509	,135
		S6-S8	1,3092	,64965		
	Ells en la xarxa	S2-S4	1,1886	,62483	-,059	,953
		S6-S8	1,1957	,59251		
	Total	S2-S4	1,5376	,42994	,776	,440
		S6-S8	1,4678	,46809		

Annex II: Comparació de mitjanes i prova *t* de Student segons la situació sentimental

Taula 4. Comparació de mitjanes segons la situació sentimental

		Parella	Mitjana	Desviació estàndard	Prova <i>t</i> (t)	Significació bilateral (p)
ASI	Benèvol	Actualment	2,1025	,69566	-,431	,667
		Abans sí	2,1658	,63359		
	Hostil	Actualment	2,2298	,70567	-,355	,724
		Abans sí	2,2914	,92758		
	Total	Actualment	2,1661	,61516	-,447	,656
		Abans sí	2,2286	,67943		
EMS		Actualment	1,3545	,54838	-,408	,684
		Abans sí	1,4095	,72490		
EA	Per evitació	Actualment	1,3948	,50766	-2,869	,005
		Abans sí	2,1039	1,71773		
	Ansiós	Actualment	1,8818	,72784	-1,457	,149
		Abans sí	2,1143	,75328		
	Segur	Actualment	4,5697	,59550	2,408	,018
		Abans sí	4,1716	,96617		
	Total	Actualment	2,4874	,35516	-1,793	,076
		Abans sí	2,6845	,67101		
EMA		Actualment	2,3852	,46313	-1,861	,066
		Abans sí	2,5771	,49354		
EAVG	Violència	Actualment	1,5949	,66497	,208	,836
		Abans sí	1,5662	,57590		
	Gènere	Actualment	1,4318	,60775	-1,26	,900
		Abans sí	1,4485	,61203		
CNTTVG	Ús xarxa	Actualment	1,8584	,56486	-1,163	,248
		Abans sí	1,9980	,53802		
	Envers ells	Actualment	1,3566	,62271	-,905	,368
		Abans sí	1,4835	,68715		
	Ells en la xarxa	Actualment	1,1805	,55496	-,615	,540
		Abans sí	1,2653	,75026		
	Total	Actualment	1,4678	,43015	-1,165	,247
		Abans sí	1,5847	,51238		